

ERDÉLY

ALAPÍTVÁ 1892-BEN

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület

– Kolozsvár 1891

Értesítője

Új sorozat, 2009/10.

Szerkesztők:

Tóthpál Tamás

(tothpal.tamas@gmail.com)

Kovács Zsuzsa

Lőrinczi István

TURISTASÁGI, FÜRDŐÜGYI és NÉPRAJZI FOLYÓIRAT.

Decemberi rendezvények

■ **December 1. (kedd):** Autóbuszos kirándulás: Debrecen – a *Messió-sok* című kiállításra. Indulás 7 órakor a Széchenyi téri Flip elől. Túravezető: Kovácsné Dioszegi Zsuzsa, tel. 0264-456010, vagy 0740-067977.

■ **December 2. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta, tel. 0748-036290.

■ **December 2. (szerda):** Közgyűlés 18 órától az Apáczai-líceumban.

■ **December 5. (szombat):** Mikulás túra (10 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Szócs Miklós, tel. 0264-550310, vagy 0740-061741.

■ **December 5–6. (szombat–vasárnap):** Kolozsvár, Tordai-hasadék, Szind és vissza (60 km). Találkozás 7.30 órakor a Hajnal negyedi végállomáson. Túravezető: Szilágyi András, tel. 0742-625130.

■ **December 6. (vasárnap):** Séta a Bükkben (10 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Bagaméri Tibor, tel. 0742-776930.

■ **December 6. (vasárnap):** Ifjúsági Mikulás túra a Zsidovinára. Találkozás reggel 6 órakor a Széchenyi téri trolimegállóban. Túravezető: László Györgyi, tel. 0264-544077, vagy 0727-192841.

■ **December 9. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta, tel. 0748-036290.

■ **December 9. (szerda):** A Római Katolikus Szent Mihály Nőszövetség és az Erdélyi Kárpát-Egyesület – Kolozsvár 1891 szervezésében Méder Áron élménybeszámolója: A Carina vitorlás Föld körüli útja. Színhely: 17 órakor a Nőszövetség előadótermében, Szentegyház utca 2 szám.

■ **December 12. (szombat):** Disznótoros kirándulás Sztánára. Túravezető: Feischmidt János, tel. 0722-542360.

■ **December 12. (szombat):** Barangolás a Bükkben (15 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Sófalvi István.

■ **December 13. (vasárnap):** Vonatos kirándulás: Barátka, Boiu vízesés (gyalog 10 km). Találkozás 7.15 órakor a nagyállomás előtt. Túravezető: Vlád Pál, tel. 0264-435866.

■ **December 13. (vasárnap):** Őzek-völgye (22 km). Találkozás 9 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta, tel. 0748-036290.

■ **December 13. (vasárnap):** Merza Gyula emléktúra a Róka dombra (10 km). Találkozás 10 órakor a Hajnal negyedi végállomáson. Túravezető: Szócs János, tel. 0742-690881.

■ **December 16. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta, tel. 0748-036290.

■ **December 16. (szerda):** Túravezetők tanácskozása 17 órától a székházban.

■ **December 19. (szombat):** Hagyományos Bácsi-torok túra (12 km). Találkozás: 9 órakor a Törökvágás tetején, túravezető: Szilágyi András, tel. 0742-625130, vagy 10 órakor a 31-es autóbusz Széchenyi téri végállomásán, túravezető: Márton Erzsébet, tel. 0742-037179.

■ **December 20. (vasárnap):** Görbe túra (10 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Bagaméri Tibor, tel. 0742-776930.

■ **December 23. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta, tel. 0748-036290.

■ **December 26. (szombat):** Sárosbükk (18 km). Találkozás 10 órakor a Hajnal negyedi végállomáson. Túravezető: Kiss János, tel. 0364-807639.

■ **December 27. (vasárnap):** Karácsonyi borforralás Györgyfalván. Találkozás 9 órakor a 32-es autóbusz Alverna végállomásán. Túravezetők: Brosz Magda és Szakács Éva, tel. 0743-670685.

■ **December 31. (csütörtök):** Szilveszteri multság. Szervező: Móréh Zoltán, tel. 0752-061125, feliratkozás: Kovácsné Farkas Zsuzsánál, tel. 0745-360064.

■ **Január 2. (szombat):** Hagyományos Újévi túra (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Szilágyi András, tel. 0742-625130.

■ **Január 6. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta, tel. 0748-036290.

■ **Január 6. (szerda):** Közgyűlés 18 órától az Apáczai-líceumban.

■ **Március 19–21 (péntek–vasárnap):** Miskolc, Miskolctapolca. Túravezető: Kovácsné Dioszegi Zsuzsa, tel. 0264-456010, vagy 0740-067977.

Szolgálatos napok a székházban : hétfőn és szerdán 17–18 óra, kedden 11–13 óra között. EKE fotóklub: minden kedden 17 órától a székházban. Könyvtár: minden csütörtökön 17–18 óra között a székházban. Rendezvényeinkre minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Egy tudós tanár emlékére

40 éve hunyt el dr. Balogh Ernő

■ AJTAY FERENC

1882-ben született az Arad megyei Kisjenőn. Tanítói csatládból származott. Elemi és középiskolai tanulmányait szülővárosában, Nagyszalon-tán és Debrecenben végezte, majd 1901-ben beiratkozott a Kolozsvári Egyetem Természetrajz–Földrajz Karára, ahol akkoriban olyan nagynevű egyéniségek tanítottak, mint dr. Turner Adolf és dr. Szádeczky Kardoss Gyula. Amikor 1905-ben Balogh Ernő befejezte egyetemi tanulmányait, akkor kezdte el kolozsvári egyetemi tanári tevékenységét dr. Cholnoky Jenő, a modern földrajz kiemelkedő alakja. Mivel Balogh Ernő az egyetemen maradt, alkalma volt ezekkel a tudósokkal együtt dolgozni, kezdetben muzeológusként az Ásvány- és kőzettani múzeumban, 1907-től dr. Szádeczky professzor tanársegédjeként. Szépen ívelő egyetemi pályáját az I. világháború akasztotta meg. Átélté a háború borzalmaait, fogságba esett. Fogsága szomorú, megrázó emlékeit sokszor idézte fel kirándulásainkon. Azt a színészi bemutatót, amelyet ilyen alkalmakkor eljátszott előttünk, soha elfelejteni nem lehet. A rosszul táplált, elgyengült fogolytársak közül egyesek az önkéntes halált választották: leültek és többet nem tudtak felállni – megfagytak. „Ilyenkor” – mint mondta – „a sívító, fagyos szélben megfogtam elől a kabátomat – mintha szemben álltam volna saját magammal – meg ráztam és megcibáltam magamat, és azt mondtam: „Balogh, téj észhez, neked ezt nem szabad!” Így élhette túl a fogság nehéz napjait. Hogy mekkora volt ennek az igaz történetnek a nevelő hatása, annak az értékelését az olvasóra bízom.

1919 és 1940 között természetrajz tanárként működött a Marianum leánylíceumban. A tudományt ezalatt is magas szinten művelte. 1924 és 1937 között három geológia és egy kémia tankönyvet írt líceumi osztályok részére. 1940-től a kolozsvári egyetem Földrajz–Geológia Karának professzora, majd a Bolyai Tudományegyetem megalakulása után a katedrafőnöke.

Didaktikai tevékenységét rendkívüli közvetlenség és világos, érthető előadásmód jellemezte. Gyulai bácsi, a laboráns, hatalmas tálcán hozta be az előadóterembe a sorra kerülő ásványokat és kris-

tály modelleket; a kar szokása szerint, mindig óra előtt. Amikor a Professzor úr bejött, minden szemléltető anyagnak a keze ügyében kellett lennie. Hatalmas tudásáról, az ásvány- és kőzettanban mutatott tájékozottságáról nemcsak az előadásokon, hanem terepgyakorlatokon és tanulmányi kirándulásokon is meggyőződhattünk: az ásványok, kristályok és kőzetek csodálatos világának valós, élő lexikona volt.

Tudományos tevékenysége szerteágazó. Mindenekelőtt mineralógus volt. Ásványtani kutatásai főleg a kalcitra és a kvarc különböző módosulataira vonatkoztak. A lublinittal – a kalcit egyik módosulataival – kapcsolatos kutatásai jelentősek. Ő tisztázta a lublinit és az ún. hegyiliszték szerkezeti összefüggését. Tanulmányozta a Kolozsvár melletti Békás patak felrészében található bitumenes mészköveket és az ezek közé betelepült aragonit és gipszrétegeket. Az erdélyi medence anhidrit és gipsz lerakódásainak körülményeit tisztázva, hozzájárult ennek a vagyonnak a kitermeléséhez és értékesítéséhez. elemezte a Tusnád és Maroshévíz környéki ásványvizek karbonátos lerakódásait, javaslatot tett ezek felhasználására. Az Erdélyi medence gipszképződményeiben előforduló kvarckristályok eredetével kapcsolatban kimutatja, hogy ezek a vulkáni eredetű dacittufa leülepedésével vannak összefüggésben, ugyanis a vulkáni hamuból kolloidális kvarc került a lagunáris gipszekbe.

Geomorfológiai kutatásokat is folytatott. Ilyen értelemben meg kell említeni a Keleti Kárpátok negyedkori eljegesedési nyomaiból leszűrte konklúzióit, valamint a bodzafordulói kaptáció kimutatását.

Úttörői érdemeket szerzett a barlangkutatás terén is. Számos barlangot ő kutatott át és térképezett fel első ízben, szorgalmazta és megvalósította a barlangok komplex vizsgálatát (Bihari Meziádi, bánáti Komárniki és Popováci, radnaborberekí Felemás barlangok, a Szolcsvai bűvópatak barlangja stb.). A barlangjáratokban végzett hosszas kutatómunka folyamán felfedezi a barlangok gyógyhatását. Élete utolsó évében (1969) megjelent, *Cseppkővilág* című könyvében így ír: „Tapasztalták, hogy barlangban, az igen

alacsony hőmérséklet és átázás ellenére sem kapott senki hűlést és betegséget... (Ide fűzhetem saját tapasztalatomat is. A patak 10 fokos víztől nyakig ázva, 10–12 óra hosszat dolgoztunk a Szolcsvai bűvópatak barlangjában, de ettől közülünk soha senki, még csak nem is tüszszengett. Sőt, egyik munkatársunk hűléses lázzal ment be a barlangba, s egészségesen jött ki onnan.)” Barlangi leletei alapján cikkeket közölt a barlanglakó ősemberről, a barlangi medvéről és nyusztról. Tudományos munkáinak és népszerűsítő cikkeinek száma megközelíti a 250-et. Dr. Balogh Ernő kitűnő fényképész volt. Megnagyított táj- és barlangfényképei díszítették a Földrajz–Geológia Kar folyosóit és termeit. Számos fényképét közölték Románia 1960-as földrajzi monográfiájában és más szakmunkákban. Az *Erdélyben* közölt cikkeit mindig saját felvételeivel illusztrálta, de jelentek meg képei a *Páosztortízben* is.

1936 és 1946 között az Erdélyi Múzeum Egyesület Ásvány- és kőzettani szakosztályának volt elnöke. Ezzel párhuzamosan az Erdélyi Kárpát-Egyesület elnöki tisztségét is betöltötte, a negyvenes években az egyesület folyóiratát is szerkesztette. Az Erdélyi Kárpát-Egyesület dr. Balogh Ernő elnökösködése idején működésének addig legnehezebb – szélsőséges nacionalista megnyilvánulásokkal és intézkedésekkel teli – időszakát élte át. A harmincas évek végén több magyar szervezetet, egyesületet betiltottak. Az EKE híres Kárpát-múzeumát, könyv- és térképtárát kilakoltatták a Mátyás király szülőházából. Az EKE értékes múzeumi anyagát, az „elmaradt házbér fejében” az Erdélyi Néprajzi Múzeumnak ajándékozták a román hatóságok. 1936-ban és 1937-ben az Erdély csak *Transilvania* cím alatt jelenhetett meg, s a szövegben magyar helységneveket, a folyók, hegyek, csúcsok neveit csak román nyelven volt szabad említeni. Ilyen időkben állt az Erdélyi Kárpát-Egyesület élén dr. Balogh Ernő professzor.

Emlékét kegyelettel és tisztelettel idézi fel az Erdélyi Kárpát-Egyesület minden évben, halottak napján.

A 12-es, 13-as oldalt szerkesztette:
Kerekes Edit

Kolozs megye kastélyai és várai túrasorozat

Nádas és Körös völgyi, Ady-Goga túraival indult november 15-én a kolozsvári EKE *Erdélyi kastélyok és várak* című, négyrészesre tervezett tematikus túrasorozata, amely november 28-án Szászfe-nes, Tordaszentlászló, Létai vár, Borrév, Várfalva, Tordai-hasadék útvonalon folytatódik.

DÉNES GYULA ZSOMBOR

Magyarvista rejtett kincsei

Szabó István (Tubi) túravezető „harci sípjának” jelére szállt a kisbuszba az ismert turista tár-saság, akik közül nem hiányzott a Szász család, Enikővel és a 80 éves Gábor bácsival, sem Kál-mán Ica és fényképészünk, Nae Krisztián. A 170 km-es túra nem várt, kellemes meglepetéssel kezdődött. Első megállónk az útítervben nem szereplő Ma-gyarvista volt. A meglepetést – ami a 98%-ban magyar és 96%-ban református kalotaszegi falu 1291-ben épült román stílusú templomának meglátogatását – Márton Erzsébet készítette elő. Felházi Klára helybeli tiszteletes asszony vezetésével több felbe-csülhetetlen értékű, eredeti re-likviát láthattunk. A belső bútor-zat és díszítések is középkoriak, „Mózes széke” faragott, festett elemei 1400-ból, a feltárt freskó-részletek is az 1500-as évek ka-tolikus korszakából valók. A re-formáció utáni puritanizmus ko-

kolozsmonostori apátságához tar-tozik, további története viszont a Báthory és Bocskai fejedelmi családokhoz kapcsolódik. 1572-ben Bocskai György erdélyi reneszánsz stílusban nagy-méretű kastélyt épített, amelyet a XIX. század elején egy vihar megrongál, majd a kastély foko-zatosan tönkremegy. Ennek a még megmaradt romjait tekin-tettük meg. Innen Jegenyén, Bánffyhunyadon, Kissebesen át érünk Csucsára.

Goga kastély, Ady nélkül

A helység bejáratánál, a Sebes Körös fölé magasló dombon im-pozáns kastély ragadja meg az arra járó tekintetét. Eredetileg a kastélyt a Boncza család építet-te, neogótikus stílusban. Itt bo-nyolódott le Boncza Berta (Csinszka) és Ady Endre szerel-mi idillje, mely végül házasság-gal végződött. Ady Endre 1912-ben a politikai nézeteiért bebör-tönzött Octavian Goga igaz ba-rátjaként, védelmezőjeként lé-pett fel a kor sajtójában. Ady ha-

NAE KRISZTIÁN

A Kolozsvár–Nagyvárad út védelmére épült Sebesvár

templommal, meg a reformátu-soktól megvásárolt nagy telekkel igazi miniszteri uradalmat hoz létre. A Goga házaspárt a hegyol-dalba épített mauzóleumban he-lyezték örök nyugovóra. A kas-télykomplexumban működik a megye legnagyobb emlékmúze-uma. Pár éve a volt gazdasági épületben, az Ady házban volt még egy Ady szoba a költő sze-mélyi tárgyaival, kézírataival, no meg a Boncza kastélyból szár-mazó bútordarabokkal. Ma már a Goga múzeumban nem létezik semmi, ami Adyra utalna.

Sebesvár, végvár

Ilyen körülmények között, amelyhez hozzájárult az esős idő is, kissé lehangolva folytat-juk utunkat Sebesvár felé, ahol a helység határában, egy dom-bon helyezkednek el az egykor királyi uradalomként említett vár romjai. A várat 1242 után, a tatárjárás hatására, a Kolozsvár–Nagyvárad út védelmére építet-ték. A törökök elleni szövetség létrejötté után Erdély végvárai között fontos szerepet tölt be.

Falatozás Székelyjón

További freskók rejtőznek a magyarvistai templom falburkolata alatt

rában lemeszelték őket, de az 1913-ban feltárt rész és a még csak próbanégyzetegcskék egy egész falat befedő, fel nem tárt freskót sejtetnek és határolnak be. Ennek teljes feltárása mind-máig a református hívek ellenke-zésébe ütközik. Kár, mert vitat-hatatlan értékük emberi szem elől így fél évezrede rejtve van. Kárpótlásul, az 1581 utáni refor-mátus korból épen fennmaradt kazettás mennyezetben, a le-génykórus festett díszítéseiben most is gyönyörködhetünk. A fá-ból épített harangláb is 1760 óta áll eredeti formájában. Ma is az 1784-ből származó harang hívja istentiszteletre a vistaiakat. Év-századok óta helyén áll az 1765-ből származó bejáratí ajtó, az úrasztal, a szószék, a padso-rok. Egyedi élményben volt ré-szünk Magyarvistában. Csak azt ajánlhatom, akinek alkalma akad, keresse fel ezt a magyar történelmi és vallási hagyomá-nyokat őrző Nádas menti helysé-get! Vistát elhagyva, útvonalunk a Nádas völgyén felfelé, Egeresre vezet. A település legalább a ró-mai megszállás kora óta létezett, akkori szerepe a XIII. Gemina lé-gióhoz kapcsolódik. 1263-ban a

lála és Trianon után Boncza Ber-ta felajánlja Gogának a kastélyt, amit a költő megvásárol. A régi főépületet a román elit által ked-velt bráncován stílusban reno-válja, a felújított gazdasági épü-letet Ady háznak nevezi el. Egy fehér vendégépülettel és a Szi-lágyságból megvásárolt régi fa-

1709-ben az osztrák birodalmi hadsereg ostroma alkalmával megrongálódik, majd a laban-cok felrobbantják. Az elhagyott vár állaga az évek során tovább romlik, ma már csak néhány fennmaradt vastag fal és az öregtorony emlékeztetnek az egykori végvárra. A vár megte-kintése után, a völgyön felfelé, a Vlegyásza lábainál fekvő Szé-kelyjóra utazunk, ahol a tavalyi XVII. EKE vándortábor színhe-lyén, az akkori konyha fedele alatt fogyasztjuk el a falnivalón-kat, a felejthetetlen tábori élmé-nyek felidézése mellett. Innen a gyalui kastély tervezett megláto-gatása helyett, melyre a prefek-túra nem bocsátott ki engedélyt

számunkra, a Kiskapus–Ma-gyarkapus határában lévő tu-risztikai központnál tartottunk egy utolsó pihenőt. A központ vendéglőjében, közös sörözés mellett, feledve az út néhány kellemetlen tényezőjét, jó és közvetlen hangulatban, már a november 28-án esedékes máso-dik megyei túránkat tervezget-tük. Ez a déli útvonal Szászfe-nest, Tordaszentlászlót, a Létai várat, Borrévet, Várfalvát és a Tordai-hasadékot járja be. En-nek a kirándulásnak nehéznek éppen nem mondható, de két gyalogos szakasza is lesz, a Létai várhoz és a Tordai-hasadékon át vezető utak, utóbbi a Balika vá-rak megtekintésekor.

Hírek

ERŐSS ZSOLT – MAGYAROK A VILÁG NYOLCEZRESEIN

■ 2009. november 13. és 26. között ismét Erdélybe látogatott Erőss Zsolt hegymászó, aki ezúttal az idei, *Magyarok a világ nyolcezresein* elnevezésű expedíciósorozat keretében szervezett, a Föld nyolcadik legmagasabb hegycsúcsa, a 8156 méter magas Manaslu megmászásáról tartott vetítéssel egybekötött bemutatót. Az EKE gyergyói osztályának tiszteletbeli tagja Nagybánya, Szat-márnémeti, Temesvár és Nagyvárad után, november 18-án, az EKE szervezésében, Kolozsváron tartotta meg előadását, a Bá-thory-líceum dísztermében. Körútja Tordán, Marosvásárhelyen, Gyergyószentmiklóson, Székelyudvarhelyen, Csíkszeredán, Sep-siszentgyörgyön át folytatódott, majd november 26-án Brassóban ért véget. (t. t.)

BALOGH ERNŐ EMLÉKKONFERENCIA

■ November 19-én dr. Balogh Ernő, az EKE néhai elnöke halálá-nak 40. évfordulója alkalmából tartott emlékülést az EKE–Kolozs-vár 1891 a Római Katolikus Nőszövetség Szentegyház utca 2. szám alatti székházában. Vekov Károly elnöki köszöntője után Ajtay Ferenc és Wanek Ferenc előadásai a jeles mineralógus és karsztkutató életét és munkásságát mutatták be. Bagaméri Béla felelevenítette Balogh Ernőhöz, a barlangkutatóhoz kapcsolódó személyes emlékeit, míg Várad István vetített előadása a Csepp-kövilágot. (t. t.)

ÖNKÉNTES ERDŐTAKARÍTÁS

■ November 21-én, szombaton kezdődött az EMNT által szerve-zett takarítás-sorozat egy sikeres hulladékgyűjtő akcióval, a Mo-nostori erdőben. Tavasztól havonta szerveznek erdőtakarítást, amelyek bekerülnek majd a kolozsvári EKE programjába is. (t. t.)